

Највећи део произведеног папира троши се на штампање публикација, књига, новина, часописа, каталога, проспеката, плаката, разгледница, слика и др.

Књиге су најзначајније публикације, јер трајно чувају од заборава безбројна искуства, научна достигнућа и уметнички исказане истине о животу и повезују све народе света у чврсту културну заједницу, јер се значајна дела преводe на велики број језика и тако постају својина многих људи.

Књига је производ делатности аутора, издавача и графичке индустрије. Технички, она се састоји из савијених и сашивених или слепљених штампаних табака и повеза књиге. Према дефиницији УНЕСКО-а „књига је публикација која се не објављује периодички и има најмање «Тридесет и девет страна”. Као и свака друга роба књига је израђена од сировина, има своју намену и цену, те се у промету књигом морају примењивати све уобичајене методе комерцијалних активности. На тржишту књига такође делују економски закони, па се са тим мора рачунати како при издавању, тако и у промету.

ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ И ПРОДУКЦИЈА

Под издавањем књиге подразумева се објављивање неког дела кој се састоји у при-

преми, приређивању и штампању. Издавач је носилац издавачког права и власник издања које је материјално омогућио и тиме стекао право његовог растурања и продаје.

Годишње се у свету издаје 500 000 књига, што значи да се сваког минута појави један нови наслов, а број објављених примерака достиже 7 до 8 милијарди.

Издавачка продукција мери се следећим показатељима: асортиманом, тиражом, обимом и ценом.

Асортиман издавачке продукције је укупни број наслова које је издавач објавио у одређеном периоду, како нових тако и поновљених. Продукција је веома разноврсна и обухвата следеће основне облике:

– *књижну продукцију* – књиге и брошуре;

– *периодична издања* – новине и часописи;

– *ликовну продукцију* – плакате, репродукције слика, албуме, географске карте, каталоге, проспекте и сл.;

– *административну продукцију* – формуларе, дипломе, сведочанства, пријаве, радне књижице и сл. и

– *нотну продукцију* – публикације у којима је нотним знацима забележена нека музичка целина.

Издавачке куће се мање-више специјализују за одређени облик продукције, а унутар њега и за уже области. Тако, на пример,

издавач књига се обично опредељује за *белгристику* (лесу књижевност) или *научно-стручну литературу*. У оквиру друге групе може постојати још уже опредељење – за *приручнике, научне публикације, уџбенике* или *научно-популарну литературу*.

Тираж је укупан број примерака у којем се штампа одређено дело. Он зависи од тематског садржаја публикације, односно потенцијалног броја читалаца којима је она намењена. Укупан збир тиража свих наслова је мера издавачке продукције.

Обим издања се одређује штампарским табацима који чине половину индустријског листа папира формата А, В, или С, штампаног са обе стране или цео лист штампан са једне стране.

Цена књиге се формира на начин обичајен за сваку робу. Међутим, ауторски хонорари, трошкови припреме слога, рецензије, лектура, коректура и сл. учествују у високом проценту у трошковима производње књиге, те оптерећују њену цену ако је издата у малом тиражу. На цену публикације утичу и обим књиге, квалитет папира, квалитет штампе и илустрација, прете повеза и др.

ТЕХНИЧКО ОБЛИКОВАЊЕ КЊИГЕ

Техничком обликовању књиге приступа се након откупљивања рукописа, чија је погодноста за објављивање (рецензија) претходно добила позитивну оцену. Обликовање књиге је веома сложен посао, састављен из бројних операција које би се грубо могле разврстати на: а) стручно обликовање рукописа, б) техничку припрему за штампу, в) штампање и г) повезивање књига.

СТРУЧНО ОБЛИКОВАЊЕ РУКОПИСА

Последња фаза у обликовању рукописа откупљеног од аутора је *лектура* – стручно – језичко кориговање и усавршавање текста, *редактура* преведених дела, односно упоређивање превода са оригиналом, уз истовремену лектуру и *техничко обликовање илустративног дела* – цртање схема, графикана, цртежа и сл.

ТЕХНИЧКА ПРИПРЕМА ЗА ШТАМПУ

Техничка припрема за штампу је најдуготрајнији процес у техничком обликовању књиге, од кога зависи изглед и читљивост текста.

Поступци техничке припреме веома варирају у зависности од технике штампања која ће се применити, а основни им је задатак да обезбеде јасан отисак на папиру. Да би се то постигло, треба формирати штампарску форму – плочу, филм, и сл. – са текстовним слогом и илустративним материјалом и извршити одговарајућу припрему папира и штампарске боје.

Најзначајнија технолошка својства папира у овом случају су: кондиционисаност (устаљена оптимална влажност) глаткоћа, јачина на крдање и смер влакана у папиру. Неправилно усмерење папира (правац влакана, нормална у односу на леђа књиге) ометаће равномерно листање, а код лепљених књига може покидати и повез.

За различите технике штампања праве се боје веома различитих основа, јер морају бити прилагођене техници штампања и карактеристикама папира, како по конзистенцији, тако и по сушивости. Оне се састоје од пигмената (чађи) и растварача (сушивог уља или испарљивих растварача).

ШТАМПАЊЕ КЊИГА

Штампање је веома аутоматизован процес отискивања боје са површине штампарске форме на папир. Након сушења растварача на подлози заостаје танак слој пигмента дебљине око 0,004 mm. У пракси се примењују веома различите технике штампања – типостампа, офсет-штампа, рото штампа, литографија, летерсет штампа, хемогрфија, светло штампа, сито штапа, линорез и др.

ПОВЕЗИВАЊЕ КЊИГА

Одштампани табаци, правилно саиђени у одговарајући формат, слажу се један на други да оформе *књижни блок*. Повезивање ових табака врши се шивењем, лепљењем или комбиновањем ове две методе. Повезана страна књижног блока сачињава *леђа* а обрезане стране књижног блока *рез* књиге. Ради ојачавања повеза и украшавања споја

резова књиге са леђима, некад се поставља текстилна трачица — *капитал*.

У зависности од врсте материјала од које се израђују корице књиге и начина њиховог повезивања са књижним блоком, разликују се два основна типа повеза — а) меки и б) тврди.

Меки повез (броширани) користи се за повезивање јефтинијих едисија (цепне књиге, уџбеници, брошуре и сл.). Корице ових књига израђују се од меког, савитљивог картона или полукартонa и повезују лепљењем за леђа књижног блока.

Тврди повез се примењује код књига са трајном вредношћу. За крила корице се употребљава картон или лепенка каширани папиром, платном, кожом или пластичном фолијом (вештачком кожом), према чему ови повези и добијају називе. Ови материјали се често и комбињују, при чему трајнији и декоративнији прекрива леђа књиге, а некад и углове. Овакви повези носе назив полуплатно, полукожа итд.

Корична крила се причвршћују за књижни блок лепљењем уз помоћ платна или газе а лепљена места покривају и ојачавају коричним листом — форзацом.

Преко корина се често ставља и заштитни омот у облику траке која се савија преко ивица корина. Он се израђује од провидне пластичне фолије или декоративно графички обликованог сатирираног папира, у ком случају поред заштите има и естетску и пронагандну функцију.

САДРЖИНСКА И ГРАФИЧКА СТРУКТУРА КЊИГЕ У ФУНКЦИЈИ ИНФОРМИСАЊА

Устаљена структура књиге омогућава лакше сналажење и оријентационо упознавање књиге, како у погледу тематике којом се бави, тако и порекла и настанка књиге. Подаци на корицама и првим и последњим страницама књиге првенствено служе потенцијалном читаоцу и продавцу — пропaгатору књиге, али истовремено су намењени и за свидентирање и праћење издавачке продукције, као и за библиотечку и библиографску обраду књига.

Подаци на корицама књиге су обично непотпуни и садрже само име аутора или псеудоним, односно имена коаутора, наслов дела и евентуално назив издавача. Исти се подаци могу исписивати и на леђима књиге.

Насловни лист је први лист књижног облика на коме се дају потпунија обавештења: име аутора, наслов, поднаслов или допунски наслов дела, назив издавача, година издања и друго.

Име аутора образованим продавцима и купцима у великом броју случајева може пружити информацију о карактеру књиге или научној области којом се бави (нпр. Толстој, др Павле Савић и др.).

Наслов дела из научно-стручне области указује на тематику којом се бави, па чак и о садржају књиге (нпр. Историја Срба, Поправка телевизора и др.) што код уметничке литературе није случај.

Поднаслов дела обично даје информацију о намени књиге (нпр. Уџбеник за други разред гимназије, Приручник за технологе и др.), а код белетристике о жанру (роман, драма, песме и др.).

Поред тога, поднаслов садржи податак о облику издања (допуњено, измењено, јубиларно и сл.), код вишетомих дела редни број тома, код преведених језик са кога је преведено, оригиналан наслов, име преводиоца и сл.

Наднаслов обично садржи назив институције по чијем је захтеву и одобрењу књига објављена (нпр. Политиколошки институт, Академија наука и сл.).

Назив издавача, с обзиром на њихову специјализовану делатност, може понекад пружити информацију о карактеру и садржају књиге (нпр. Медицинска књига, Техничка књига и сл.).

Година издања показује степен савремености публикације, што је значајно за књиге које третирају актуелна научна или политичка питања и које после извесног времена могу застарети и изгубити значење (сем историјског).

Импресум сачињавају одштампани подаци у књигама (обично на полеђини насловне стране) који обухватају све значајне чињенице везане за објављивање и штампање књиге — назив и седиште издавача и штампарије, имена рецензента, лектора, редактора, илустратора као и обим рукописа, тираж, формат књиге и др.

Код уџбеничке литературе често стоји и одобрење за штампање и коришћење (имприматур), издато од стране одговарајуће просветне институције или установе.

Копирајт (енгл. — право на штампање) је ознака којом се обележава носилац искључивог права на штампање и прештампавање

тог дела. Типографски знак за копирајт је D и уз њега стоји година првог и свих следећих издања. Ако овакво дело штампа други издавач, мора се нагласити да је штампано уз сагласност и одобрење издавача – носноца копирајт права.

Анотација је извајредан извор информација о књизи, штампан на крајевима заштитног омота, на задњој страни корица, или на полеђини насловног листа. Она садржи изводе из позитивних критика о делу, сажете податке о садржају, значају и намени дела, или даје краће податке о аутору и његовим претходним делима.

Предговор може бити значајан извор података на основу којих се може судити о књизи, јер се у њему разматра значај тематике којом се књига бави и даје оцена, истиче по чему се она разликује од других са истом тематиком, а код измењених и допуњених издања указује на врсту и обим измене.

Страна књиге је формат површине слога, односно текст сређен у блоку са редовним исте дужине, тако да је у естетском и хармоничном односу са величином обрезане стране у књизи.

Ван површине слога налазе се и друге штампане ознаке и информације које допуњавају основни текст или помажу снабдевање у књизи.

Пагинација је редни број стране књиге који се најчешће ставља у спољни доњи или горњи угао стране.

Сигнатура је редни број штампарског табака и служи за оријентацију при повезивању. Ова ознака уз наслов књиге налази се на почетку штампарског табака, тако да се у књизи, у зависности од њеног формата, јавља у правилним размацима у доњем левом углу странице.

Маргинација је напомена на спољној ивици стране (ван редовног слога текста) у делима са научном тематиком, где служе за анализу текста, упућују на слике, наведене изворе података и сл.

Фуснота је напомена на доњем делу странице одвојена од основног текста цртом. Она служи за допунско тумачење појмова који су у тексту обележени бројевима или звездичама.

Илустративни део – цртежи, схеме, фотографије, мале и сл. могу бити распоређене у текстовном делу или стављене као ликовни прилог на крају књиге. Слике које су детаљније тумачене у тексту, ради

лакше оријентације обележавају се бројевима.

Списак литературе којом се служио аутор при стварању стручног и научног дела може стручњацима који се баве истом проблематиком да укаже на савременост садржаја, као и на стручни ниво датог остварења.

Садржај је план књиге издељене на главе и одељке. Код научно-стручне литературе тек увидом у садржај, који даје попис најважнијих области у књизи, може се проценити целокупан тематски оквир књиге. У делима уметничке литературе садржај служи за laku оријентацију, јер се састоји само од нумерација и распореда поглавља. Уобичајено је да се садржај ставља на последњим страницама књиге, ређе на првим, одмах иза насловног листа.

Поред помнутих елемената, у састав књиге може ући и фотографија аутора, дедикација (посвета) књиге и др.

ОЗНАЧАВАЊЕ КЊИГА И СЕРИЈСКИХ ПУБЛИКАЦИЈА ПО EAN СИСТЕМУ

EAN ознака у облику штапићастог и нумеричког вода (детаљно описана у књизи) примењује се и за обележавање књига и публикација.

Ознака за књиге – 987 – заузима прве три позиције кода, док се осталих 10 попуњава по међународним ISBN стандардима на следећи начин:

2 позиције за ознаку земље (за Југославију 86);

2–5 позиција за ознаку издавача (Југословенским издавачима овај број додељује Југословенски библиографски завод);

2–5 позиција за ознаку наслова књиге (број одређује издавач у зависности од броја позиција које су му додељене као издавачу);

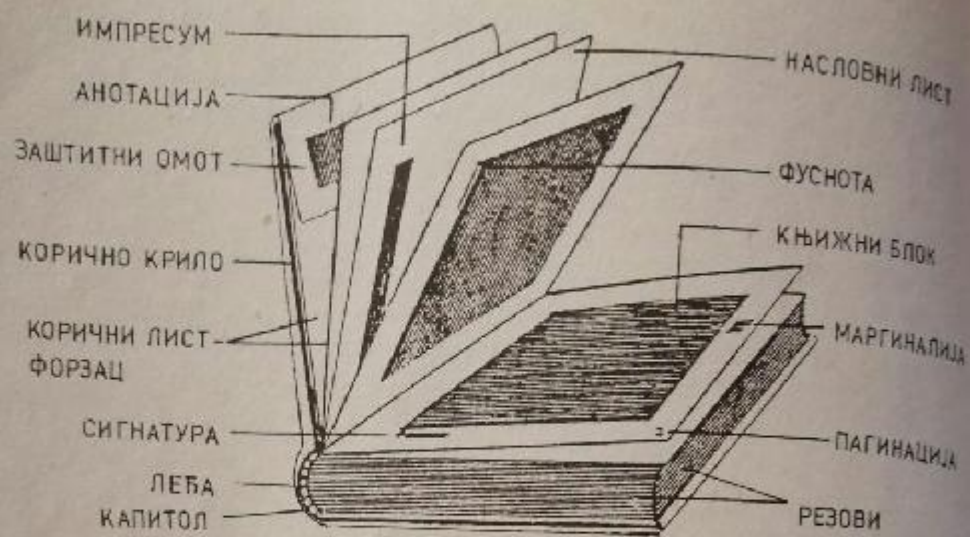
1 позиција за контролну ознаку.

Ознака за серијске публикације (часописе, новине, годишње публикације радова, саопштења друштава и сл.) је 977, а остатак кода формира се у складу са међународним стандардима ISSN на следећи начин:

– 7 позиција за ISSN број (Југословенским публикацијама број додељује Југословенски библиографски институт);

– 2 резервне позиције за означавање промена у цени;

– 1 позиција за контролну ознаку.

Сл. 13 – Техничка структура књиге